

Myšlenka / Idea

Slovo „idea“ je řeckého původu a nese v sobě obrovskou tíhu (možná zátěž) platónské provenience (a tu necháme zcela stranou, nakolik jde o rážbu již Sókratovu nebo dokonce pozdních pythagorejců; tím se nehodláme zabývat). V našich českých podmínkách posledního půlstoletí či šesti desítek let je zejména významný Patočkův text, uveřejněný brzo po válce v Kritickém měsíčníku. My tohoto termínu budeme užívat pro pojmenování čehosi skoro živého, co sice čerpá svou aktivitu z lidského myšlení, ale co si ve vztahu k tomuto jakoby jen materiálovému (tj. ještě málo zformovanému) základu (nikoli však zdroji) zachovává nejen jakousi atraktivnost či přesvědčující sílu, ale dokonce organizační mohutnost, které je schopna se pro myšlení (jakožto aktivitu) stát mocnou vůdčí a zejména orientující a tedy mnohem víc než jen tentativně odhadovou (-dující) perspektivou, umožňující myšlenkové strategie nejen časově i věcně dalekosáhlé, ale zejména do hloubek a ke kořenům se prodírající a na tom pak zakládající svou nepředvídanou a často nepředvídatelnou duševní a duchovní pronikavost a účinnost. Idea v tomto smyslu není produktem myšlení, tedy není ani žádným myšlenkovým konstruktem (nebo aspoň na žádný takový konstrukt není převoditelná ani z něho vyvoditelná). Nemůžeme jí ovšem připsat ani žádnou jí vlastní aktivitu, a proto ji nemůžeme považovat v plném smyslu za „živou“, i když to, jak působí, velmi často pro takovou oživenost nebo dokonce vlastní živost jakoby svědčí. S ideou a v ideji však lze žít (a myslit); v tom smyslu „život v ideji“ je opravdu možný (a vůbec to nemusí být život „ideou posedlý“). Tam, kde žijeme a zejména myslíme „v ideji“ a orientováni i vedeni ideou, můžeme o „myšlence“ hovořit jako o vtělení ideje. Pak ovšem musíme „myšlenku“ v tomto smyslu odlišit od každého kusu či aktu „myšlení“, kterému často také dáváme jméno „myšlenka“. Do jisté míry je vhodný Kantův termín „regulativní idea“, pokud jej významově dost rozšíříme, neboť v každé ideji (v našem smyslu) je větší či menší náboj regulativnosti; ovšem musíme tu zcela opustit představ, že jde o regulativnost „předmětnou“, tedy „silovou“. Přes svou regulativnost je každá idea sama o sobě bezmocná, pokud se jí nechopí připravený a talentovaný „myslící“ (subjekt) a nedá se jí „do služeb“. Ideu v našem smyslu nelze vymezit jako předmět, protože každé vymezení je už produktem naší myšlenkové aktivity, byť aktivity, které se s větším nebo menším úspěchem nechala inspirovat, orientovat a vést onou ideou. Idea je v jistém smyslu něco jako „nápad“, ovšem jen v tom smyslu, že nám také musí „napadnout“; ale ne každý nápad je schopen přerůst v ideu, tedy v cosi tak myšlenkově závažného, tak perspektivního a tak přesvědčivého.

(Písek, 040117-4.)